

FRANK THILLY

Καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Μισσουρίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΘΙΚΗΝ

ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΓΡΑΤΣΙΑΤΟΥ

Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου

«Τὰ ὀνόματα τῆς ἁμαρτίας θάνατος»

(Ἀπόστολος Παῦλος)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ἘΚΔΟΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ἙΣΤΙΑΣ,

44 — Ἐν ὁδῷ Σταδίου — 44

1922

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Τύποις ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ. ἐν ὁδῷ Περικλέους 16

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι

Ἔννοια καὶ Μέθοδοι τῆς Ἠθικῆς

	Σελ.
1. Τὸ ἔργον τῆς Ἐπιστημῆς	1
2. Τὸ ὑποκείμενον τῶν Ἐπιστημῶν	3
3. Ἡ Ἐπιστήμη τῆς Ἠθικῆς	3
4. Τὰ δεδομένα τῆς Ἠθικῆς	6
5. Τὸ ὑποκείμενον τῆς ἠθικῆς κρίσεως	8
6. Ὅρισμός τῆς Ἠθικῆς	9
7. Αἱ πρὸς ἀλλήλας σχέσεις τῶν Ἐπιστημῶν	10
8. Ἠθικὴ καὶ Ψυχολογία	11
9. Ἠθικὴ καὶ Πολιτικὴ	13
10. Ἠθικὴ καὶ Μεταφυσικὴ	14
11. Αἱ μέθοδοι τῆς Ἠθικῆς	17
12. Θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ Ἠθικὴ	18
13. Ἡ ἀξία τῆς Ἠθικῆς	19

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ

Θεωρίαι περὶ συνειδήσεως

1 Εἰσαγωγὴ	22
2. Ἡ μυθικὴ ἐκδοχὴ	23
3. Ἡ θεωρία τῆς κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐνοράσεως.	24
(1) Οἱ Σχολαστικοὶ	25
(2) Cudworth	27
(3) Clarke	27
(4) Calderwood	28
4 Οἱ κατὰ συναίσθημα ἐνορατικοὶ	30
(1) Shaftesbury	31
(3) Hutcheson	32
(3) Hume	32
(4) Rousseau, Κάντιος, Α. Σμίθ, Ἐρβάρτος,	

	Σελ.
Brentano	34
5. Οί κατ' αντίληψιν ἐνορατικοί	35
(1) Butler	35
(2) Martineau	36
6. Οί Ἐμπειρικοὶ	39
(1) Hobbes	40
(2) Λώκκιος	41
(3) Ἐλδέσιος	45
(4) Paley	45
(5) Βένθαμ	46
(6) Hartley	47
(7) Bain	48
7. Συνδιαλλαγή τῆς θεωρίας τῆς ἐνοράσεως καὶ τῆς ἐμπειρικῆς	49
(1) Κάντιος	50
(2) Δαρβίνος	53
(3) Σπένσερος	56
(4) Σύγχρονοι	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ III

Ἀνάλυσις καὶ ἐξήγησις τῆς Συνειδήσεως

1. Τα ψυχολογικὰ γεγονότα	62
2. Ἀνάλυσις τῆς συνειδήσεως	64
3. Τὸ συναίσθημα τοῦ καθήκοντος	66
4. Τὰ συναισθήματα ἐπιδοκιμασίας καὶ ἀποδοκι- μασίας	69
5. Ἡ συνείδησις ὡς κρίσις	70
6. Κριτικὴ τῆς θεωρίας τῆς ἐνοράσεως	71
7. Κριτικὴ τῆς θεωρίας τῆς κατὰ συναίσθημα ἐνοράσεως	76
8. Γένεσις τῆς συνειδήσεως	77
9. Πῶς νοητέα ἢ ἔμψυτος συνείδησις	83
10. Ἡ ἀναμαρτησία καὶ ἀμεσότης τῆς συνειδήσεως	87
11. Συνείδησις καὶ κλίσις	89
12. Ἡ ἱστορικὴ ἐκδοχὴ καὶ ἡ ἠθικότης	92

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IV

Ὁ ἔσχατος λόγος τῶν ἠθικῶν διακρίσεων

1. Ἡ συνείδησις ὡς κλιών	97
2. Ἡ θεολογικὴ ἐκδοχὴ	98

3. Ἡ δημόδης ἐκδοχή	98
4. Ἡ τελολογικὴ ἐκδοχή	99
5. Τελολογικά ἐπιχειρήματα	100
6. Τελολογικαὶ σχολαί	105
7. Συγκεφαλαίωσις	107

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ V

Ἡ Τελολογικὴ Θεωρία

1. Συνειδήσις καὶ τελολογία	108
2. Κατηγορικαὶ καὶ ὑποθετικαὶ προστακτικαὶ	111
3. Πραγματικὰ καὶ φυσικὰ ἀποτελέσματα	112
4. Ἀπόκρισις πρὸς ὑποθετικὰν ἐρωτήσεις	114
5. Ἠθικότης καὶ εὐημερία	114
6. Ἀτελεῖς ἠθικοὶ νόμοι	115
7. Ἠθικὴ ἀναμόρφωσις	116
8. Ἡ ὑψίστη κύρωσις τοῦ ἠθικοῦ νόμου	117
9. Ἐλατήρια καὶ ἀποτελέσματα	118
10. Ὁ σκοπὸς δικαιολογεῖ τὰ μέσα	122
11. Τελολογία καὶ ἀθεΐα	125
12. Τελολογία καὶ θεωρία τῆς ἐνοράσεως	127

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VI

Θεωρίαι περὶ τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ:**Ἡ ἠδονικὴ διδασκαλία**

1. Ὁ ἠθικὸς κανὼν καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθόν	130
2. Ἡ παρ' Ἑλλήσι διακρίσεις τοῦ προβλήματος	131
3. Οἱ Κυρηναῖκοι	132
4. Ἐπίκουρος	134
5. Διμόκριτος	135
6. Λώκιος	137
7. Butler	137
8. Hutcheson	138
9. Hume	138
10. Paley	140
11. Βένθαμ	140
12. J. St. Mill	141
13. Sidgwick καὶ σύγχρονοι αὐτοῦ	144
14. Γενικὴ σύνοψις	146

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VII

**Θεωρίαι περὶ τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ:
Ἐνεργητικὴ θεωρία**

	Σελίς
1. Σωκράτης	150
2. Πλάτων	151
3. Οἱ Κονικοί	152
4. Ἀριστοτέλης	153
5. Οἱ Στωϊκοὶ	154
6. Οἱ νέοι Πλατωνικοὶ	156
7. Hobbes	158
8. Σπινόζας	128
9. Κομβερλάνδος	160
10. Shaftesbury	161
11. Δαρβίνος	162
12. Stephen	163
13. Jehring	164
14. Wundt καὶ σύγχρονοι	165
15. Κάντιος	166
16. Γενικὴ σύνοψις	169

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ VIII

Κριτικὴ τῆς Ἡδονικῆς διδασκαλίας

1. Ἡ ἔννοια τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ	171
2. Ἡ ἡδονὴ μέγιστον ἀγαθόν	172
3. Τὰ προηγούμενα τῆς πράξεως	174
4. Τὰ προηγούμενα τῆς βουλήσεως	180
5. Συμπεράσματα	181
6. Ἡ κατὰ τὴν ἡδονικὴν ἐκδοχὴν ψυχολογία τῆς πράξεως	182
7. Παροῦσα ἢ παραστατὴ ἡδονὴ ἢ λύπη ὡς ἐλαττήριον	182
8. Παροῦσα ἡδονὴ ἢ λύπη ὡς ἐλαττήριον	191
9. Ἡ λύπη ὡς τὸ ἐλαττήριον	194
10. Ἀσυνεῖδητος ἡδονὴ ἢ λύπη ὡς τὸ ἐλαττήριον	195
11. Τὰ ψυχολογικὰ σοφίσματα τῆς ἡδονικῆς θεωρίας	197
12. Ἡ τοῦ γένους ἡδονὴ ὡς τὸ ἐλαττήριον	199
13. Ἡ ἡδονὴ ὡς ὁ διὰ πάσης πράξεως πραγματοποιή- μενος σκοπὸς	199
14. Ἡδονὴ καὶ λύπη ὡς μέσα σωτηρίας	202
15. Ἡ φυσιολογικὴ βάση ἡδονῆς καὶ λύπης	205

	Σελίς
16. Τὸ μεταφυσικὸν ἡδονικὸν δόγμα	206
17. Ἡ ἡδονὴ ὡς τὸ ἠθικὸν τέλος	207

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΧ

Τὸ μέγιστον ἀγαθόν

1. Τὸ πρόβλημα τῶν τελῶν ἢ ἰδεωδῶν	208
2. Τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀνθρωπότητος	210
3. Φιλαυτία καὶ φιλαλληλία	215
4. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν πράξεων	215
5. Τὰ ἐλατήρια τοῦ πράττειν	217
6. Κριτικὴ τῆς φιλαύτου θεωρίας	219
7. Φιλαυτία καὶ συμπάθεια	223
8. Ἡθικὸν ἐλατήριον καὶ ἠθικὴ πράξις	224
9. Ἡ βιολογία καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθόν	230
10. Ἡ ἠθικότης καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθόν	232
11. Συμπέρασμα	237

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Χ

Ἡ Αἰσιοδοξία κατὰ τῆς Ἀπαισιοδοξίας

1. Αἰσιοδοξία καὶ ἀπαισιοδοξία	239
2. Ἡ ὑποκειμενικὴ ἀπαισιοδοξία	240
3. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀπαισιοδοξία	242
4. Ἡ νοητικὴ ἀπαισιοδοξία	244
5. Ἡ συναισθηματικὴ ἀπαισιοδοξία	244
6. Ἡ βουλευτικὴ ἀπαισιοδοξία	253

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΧΙ

Χαρακτῆρ καὶ Ἐλευθερία

1. Ἀρεταὶ καὶ κακίαι	261
2. Χαρακτῆρ	263
3. Ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως	266
4. Ἡ αἰτιοκρατικὴ θεωρία	268
5. Θεολογικαὶ θεωρίαι	271
6. Μεταφυσικαὶ θεωρίαι	273
7. Διαλλαγὴ τῆς θεωρίας τῆς ἐλευθερίας πρὸς τὴν αἰτιοκρατικὴν	274
8. Κριτικὴ τῆς θεωρίας τῆς αὐτεξουσιότητος	276
9. Ἡ συνείδησις τῆς ἐλευθερίας	281
10. Ἡ εὐδὴνη	283
11. Αἰτιοκρατικὸν δόγμα καὶ πρακτικὴ ἐνέργεια	285

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Σελ.	4 στιχ.	17	κάτωθεν	ἀντι ἔθους	γραπτέον ἠθους
	» 23	» 10	ἄνωθεν	» δικαίου ἢ ἀδίκου	γραπτέον δικαίου καὶ ἀδίκου
	» 26	» 6	κάτωθεν	» connaturalis	γρ. connaturalis
	» 27	» 14	»	» Clarke	» Clarke
	» 30	» 9	ἄνωθ.	» ἐξαγγέλουσαν	» ἐξαγγέλλουσαν
	» 34	» 2	»	» ἀλλ' ἢ	» ἀλλ' ἢ
	» 32(47)	» 23	»	» Δαβὶδ	» Δαυὶδ
	» 35	» 17	»	» ἢ τῆς συνειδήσεως	γραπτέον ἢ τῆς συνειδήσεως
Σελ.	45	στιχ.	5 ἄνωθ.	ἀντι τῆς ἠθικοῦς	γρ. τοῖς ἠθικοῦς
	» 46 (140)	» 13	»	» Ἰερεμίας	» Ἰερεμίας
	» 64 (177)	» 14	»	» γεννηθῆτω	» γενηθῆτω
	» 91	» 4	κάτ.	» Ἀριστοτέλην	» Ἀριστοτέλη
	» 156	» 2	»	» 204-270 π.Χ.	» 205-270 μ.Χ.
	» 252	» 2	ἄν.	» ἀκόμη φυλάττει	γραπτέον στήνει ὀρθίαν
	» 271	» 8	κάτ.	» ἐνευγμένα	γρ. ἐνεzeugμένα
	» »	» 3	»	» ἐξετάσαντες	» ἐξετάσαντες

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ¹⁾

1. Τὸ ἔργον τῆς Ἐπιστήμης.— Ὁ κόσμος προσφέρει πρὸς ἡμᾶς ἀτελεῦτητον σειρὰν φαινομένων, ἅτινα ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος παρατηρεῖ καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ καταμάθῃ. Διορᾷ ὅτι πράγματα καὶ γεγονότα εἶναι μέχρι τινὸς ὁμοειδῆ καὶ σταθερά, ὅτι ἐν τῇ φύσει ὑπάρχει κανὼν καὶ τάξις. Ἡ διάνοια ἡμῶν πειράται νὰ ανακαλύψῃ τὸ ὁμοιον ἢ τὸ ὁμοειδὲς ἐν τοῖς πράγμασι καὶ γεγονόσι καὶ νὰ διακοσμήσῃ καὶ εὐθετήσῃ ταῦτα καθ' ὁμάδας ἢ τάξεις. Εἰς τὴν φαινομένην σύγχυσιν καὶ τὸ χάος ἐνεργάζεται ἀλληλουχίαν καὶ τάξιν καὶ ἐκ τοῦ χάους δι' ἀναλύσεως καὶ κατατάξεως δημιουργεῖ κόσμον.

Ἄλλ' ὅμως δὲν ἴσταται ἐνταῦθα ἡ διάνοια, ἀλλὰ προχωρεῖ. Θέλει νὰ μάθῃ διὰ τί τὰ πράγματα εἶναι, καθὼς εἶναι, διὰ τί ἐνερ-

1) Πρὸβλ. *Sidgwick*, *The Methods of Ethics*, σελ. 1—24, *The History of Ethics* κερ. 1. *Stephen*, *The Science of Ethics* σελ. 1—40. *Schurman*, *The Ethical Import of Darwinism* σελ. 1—37. *Hoeffding*, *Ethik*, σελ. 1—54. *Minsterberg*, *Der Ursprung der Sittlichkeit* σελ. 1—10. *Wundt*, *Ethik* σελ. 1 κ.έ. *Paulsen*, *System der Ethik* σελ. 1 κ.έ. *Muirhead*, *Elements of Ethics* σελ. 1—59. *Mackenzie*, *Manual of Ethics* σελ. 1—37, 324—328. *Hyslop*, *The Elements of Ethics* σελ. 1—17. *J. Seth*, *A Study of Ethical Principles* σελ. 1—35. *Marion*, *Leçons de morale* κερ. 1. *Runze*, *Ethik*, τόμ. 1 σελ. 1—16. *Dorner*, *Das menschliche Handeln*, Εἰσαγωγή. *Sigwart*, *Logik* II. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο χρησιμώτατα τοῖς πρωτοπέροις εἶναι ἰδίᾳ τὰ ἔργα τοῦ *Paulsen*, *Muirhead*, *Mackenzie* καὶ *Hyslop*.

γούσι, καθὼς ἐνεργοῦσιν. Ὁ διαλογιζόμενος ἄνθρωπος δὲν ἀρκεῖται νὰ γινώσκῃ ὅ,τι εἶναι τὸ μέγα ζήτημα εἶναι: διὰ τί τοῦτο εἶναι οὕτω, τίς ὁ λόγος τοῦ νὰ εἶναι οὕτως, ὅπως εἶναι; Τίς ἢ πρὸς ἄλλα πράγματα καὶ γεγονότα σχέσις τοῦ πράγματος τούτου, τίνα τὰ τε προηγούμενα καὶ τὰ συνακολουθοῦντα φαινόμενα, ἐξ ὧν λέγεται ὅτι τοῦτο ἔγρηται καὶ ὧν ἄνευ δὲν δύναται νὰ εἶναι ὅ,τι εἶναι; Τίνα ἔχει ἐπακολουθήματα ἢ ἀποτελέσματα; ἐνὶ δὲ λόγῳ **τίνα θέσιν ἐπέχει ἐν τῷ κόσμῳ τῶν γεγονότων, πῶς ἐναρμόζεται ἐν τῷ σνατήματι τῶν πραγμάτων;** Ἡ σπουδὴ πρὸς ἐξιχνύειν καὶ ἐξεύρεσιν τοῦ διὰ τί καὶ τοῦ οὐ ἔνεκα τῶν πραγμάτων εἶναι γενική: ἐκδηλοῦται καὶ ἐν τῷ παιδί, ὅστις θαυμάζων ἐρωτᾷ «τί κάμνει τοὺς τροχοὺς νὰ περιτρέφονται» ἐπὶ τοῦ ἀθύρματος αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ φυσιοδίφῃ, ὅστις ἵποθῆι νὰ μάθῃ διὰ τί ἡ βροχὴ πίπτει, ὁ ἄνεμος φυσᾷ, ἡ χλόη φύεται. Καὶ ἐν τῷ δεισιδαιμονεστάτῳ ἀγρίῳ ἐνυπάρχει τι Νεύτωνος. Τῆς δ' ἐπιστήμης ἀρχὴ εἶναι ἡ ζήτησις ἢ ἐπιστήμη ἄρκεται, ὅταν ἀναζητῶνται λόγοι, καὶ ἡ τελειότης ταύτης μετρεῖται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς λύσεως τῶν προβλημάτων αὐτῆς. Ἐγεγονότα, ἐρμηνευόμενα πρότερόν ποτε δι' ὑπερφυῶν αἰτίων, ἀνάγονται μὲν νῦν εἰς φυσικὰ φαινόμενα προηγούμενα ἢ παρεπόμενα, ἀλλὰ τὸ φιλειδίημον καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ὀρμὴ εἶναι οὐσιωδῶς ἡ αὐτὴ, ὅσα καὶ ἐν τοῖς παμπάλαιοις ἐκείνοις χρόνοις, ὅτε οἱ ἐν τῷ σκότει τῆς ἀγνοίας καθήμενοι προπάτορες ἡμῶν ἀπέδιδον τὴν βροντὴν εἰς τὸν ὑψιβρεμέτην Δία καὶ ἐθεώρουν τὸν Ἀπόλλωνα ὡς τὸν βάλλοντα τοῦ λοιμοῦ καὶ τοῦ θανάτου τὰ βέλη. Ὁ ἐπιστήμων γεννᾶται, εὐθὺς ὡς ὁ ἄνθρωπος ἀρχεται νὰ θαυμάζῃ¹⁾ τὰ γεγονότα καὶ πειρᾶται νὰ συνάπτῃ ταῦτα πρὸς ἄλλα γεγονότα ἢ νὰ ἐγκατατάτῃ εἰς ἕστω καὶ λίαν ἀκατέργαστον εἰς σήματα²⁾.

1) «Διὰ τὸ θαυμάζειν», λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, (Μεταφ. Α. 2. 982 b, 10 κ. ε.) «οἱ ἄνθρωποι καὶ νῦν καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν, ἐξ ἀρχῆς μὲν τὰ πρόχειρα τῶν ἀπόρων θαυμάσαντες, εἶτα κατὰ μικρὸν οὕτω προϊόντες καὶ περὶ τῶν μαιζόνων διαπορήσαντες... ὁ δὲ ἀπορῶν καὶ θαυμάζων οἶεται ἀγνοεῖν». Πρὸ δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους εἶπεν ὁ Πλάτων (Θεαιτ. 155): «μᾶλλον γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος, τὸ θαυμάζειν· οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας ἢ αὕτη».

2). Πρὸς. *Muirhead*, *The Elements of Ethics* § 8. *Hirren*, *Inductive*